

«ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΙΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ Η ΑΓΟΡΑ ΧΡΗΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΠΕΡΙΟΧΗ»

- Σε μεγάλο κίνδυνο οι περισσότερες επιχειρήσεις
- Σημαντικές ανακατατάξεις
- Ποιες επιχειρήσεις έχουν πληγεί περισσότερο
- Τι γίνεται σε κάθε νομό;

Του Δημήτρη Καμπούρη
Γενικού Διευθυντή της FBS
Διδάκτωρ του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

1. ΣΚΟΠΟΣ

Η μελέτη αυτή εντάσσεται στη σειρά των ερευνών και μελετών που πραγματοποίησε και πραγματοποιεί η εταιρεία **Financial Business Systems (F.B.S)** Δρ. ΔΗΜ. ΚΑΜΠΟΥΡΗΣ Κ' ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ για τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης. Ειδικότερα η παρούσα μελέτη εξετάζει τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στις επιχειρήσεις Ανατολικής Μακεδονίας. Για τις ανάγκες της παρούσας εργασίας η περιοχή της Ανατολικής Μακεδονίας ορίζεται από τους νομούς Δράμας - Καβάλας - Σερρών. Έτσι παρά το γεγονός ότι ο νομός Σερρών διοικητικά ανήκει στην περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας - κι αυτό για μας αποτελεί ιστορικό λάθος σε βάρος του νομού - για την εργασία αυτή εντάσσεται στην ίδια περιοχή με τους δύο όμορους νομούς.

Ο βασικός σκοπός της μελέτης αυτής είναι να εξετάσει τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στο επίπεδο βιωσιμότητας των επιχειρήσεων και ταυτόχρονα να εξετάσει την αγορά χρήματος (καταθέσεις) της ευρύτερης περιοχής και σε επίπεδο νομών. Η εξέταση του μεγέθους των καταθέσεων συνδέεται με το περιβάλλον που δραστηριοποιούνται οι επιχειρήσεις και από το γεγονός ότι το ύψος

των καταθέσεων και η διαχρονική μεταβολή τους τον τελευταίο χρόνο αποτέλεσε και αποτελεί σήμερα σημείο αναφοράς για την οικονομία μας.

2. ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ

Ο χρονικός ορίζοντας της μελέτης αφορά στην περίοδο 2009-2013, έτη στα οποία η οικονομική κρίση επηρέασε αρνητικά τις επιχειρήσεις. Στην περίοδο που συντάσσεται η παρούσα εργασία αναμένεται η δημοσίευση των ισολογισμών (οικονομικών καταστάσεων) του 2014.

Βασικό πληροφοριακό υλικό για τις ανάγκες της παρούσας εργασίας ήταν οι δημοσιευμένες οικονομικές καταστάσεις για το χρονικό ορίζοντα της μελέτης των επιχειρήσεων με πωλήσεις μικρότερες των 15.000.000€.

Από το γεγονός ότι το βασικό πληροφοριακό υλικό είναι οι δημοσιευμένες οικονομικές καταστάσεις των επιχειρήσεων, οι επιχειρήσεις που εξετάζονται έχουν νομική μορφή της Α.Ε. ή Ε.Π.Ε. Μπορεί οι επιχειρήσεις με την μορφή Α.Ε. ή Ε.Π.Ε. να αποτελούν μικρό αριθμό επιχειρήσεων σε σχέση με το σύνολο των επιχειρήσεων της Περιφέρειας, ωστόσο όμως καλύπτουν μεγάλο ποσοστό της επιχειρηματικής δραστηριότητας. Το σύνολο των επιχειρήσεων που εξετάζονται στα πλαίσια της μελέτης ανέρχεται σε **601** με την παρακάτω ποσοστιαία κατανομή:

Ν. Δράμας 22,63% (136)

Ν. Καβάλας 45,76% (275)

Ν. Σερρών 31,61% (190)

ΣΥΝΟΛΟ 100% (601)

3. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Από πλευράς μεθοδολογικής προσέγγισης στην πρώτη φάση έγινε ενοποίηση των μεγεθών των ισολογισμών και αποτελεσμάτων χρήσης των επιχειρήσεων για κάθε νομό ώστε να έχουμε έναν ενιαίο ισολογισμό και αποτελέσματα χρήσης για κάθε νομό της ευρύτερης περιοχής. Για κάθε ενιαίο ισολογισμό, Αποτελέσματα χρήσης έγινε αξιολόγηση με επίκεντρο του επιστημονικού ενδιαφέροντος την βιωσιμότητα με μια σειρά κριτηρίων και δεικτών. Μεταξύ των κριτηρίων και δεικτών αυτών ήταν:

1. Κεφαλαιακή επάρκεια των επιχειρήσεων
2. Η Δανειακή επιβάρυνση
3. Καθαρή χρηματοροή (κέρδη προ τόκων και αποσβέσεων)
4. Ρευστότητα (ειδική ρευστότητα)
5. Χρόνος αποπληρωμής του Κεφαλαίου
6. Η δυνατότητα αποπληρωμής των τόκων

Έγινε στάθμιση των παραπάνω δεικτών με την επισήμανση ότι οι δύο πρώτοι δείκτες αντιστοιχούν στο 45% της συνολικής βαθμολογίας. Η στάθμιση όλων των δεικτών μας δίνει τα παρακάτω επίπεδα βιωσιμότητας:

Επίπεδο βιωσιμότητας

Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας	
Βαθμολογία	Χαρακτηρισμός
0-1	Μεγάλη πιθανότητα πτώχευσης της επιχείρησης (>90%)
1-2	Η επιχείρηση βρίσκεται σε μεγάλο κίνδυνο. Απαιτείται άμεση παρέμβαση.
2-3	Ένταξη της επιχείρησης σε διαδικασία εξυγίανσης
3-4	Απαιτείται χρηματοδοτική και λειτουργική αναδιοργάνωση
4-5	Η επιχείρηση είναι μέσου κινδύνου. Χρειάζεται προσοχή συνολικά.
5-6	Χαμηλού κινδύνου. Χαρακτηρίζεται ικανοποιητικής χρηματοοικονομικής δομής. Προσοχή σε ειδικά θέματα.
6-7	Ικανοποιητική πορεία. Ικανότητα να ανταπεξέρχεται στους κινδύνους.
7-8	Αναπτυσσόμενη επιχείρηση με πολύ καλές προοπτικές και επιδόσεις.
8-9	Η επιχείρηση βρίσκεται σε ανάπτυξη με πολύ καλές επιδόσεις.
9-10	Η επιχείρηση χαρακτηρίζεται άριστη με πολύ καλές επιδόσεις και άριστη κεφαλαιακή επάρκεια.

Με βάση τον παραπάνω πίνακα η ζώνη 0-2 χαρακτηρίζεται ζώνη υψηλού κινδύνου και μέχρι την κλίμακα (5) το σύνολο επιχειρήσεων χαρακτηρίζεται με μέσο κίνδυνο ενώ με βαθμολογία από (5) και άνω χαρακτηρίζονται επιχειρήσεις με χαμηλό ως ανύπαρκτο κίνδυνο.

4. ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

- ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Όπως αναφέραμε προηγούμενα, ο αριθμός των επιχειρήσεων που εξετάστηκαν ανέρχονται σε **601** όπως αυτές καταγράφηκαν με βάση τους ισολογισμούς του έτους 2009. Από τις επιχειρήσεις αυτές, **189** χάθηκαν από τον «πίνακα» της επιχειρηματικής δραστηριότητας ήτοι σε ποσοστό **31,44%** του αρχικού δείγματος και φαίνονται να παρουσιάζουν δραστηριότητα μόνο **412**.

Η συντριπτική πλειοψηφία των επιχειρήσεων αυτών βρίσκονται πριν το 2013 στη ζώνη υψηλού επιχειρηματικού κινδύνου και συνεπώς η απώλεια αυτών των επιχειρήσεων ήταν μία αναμενόμενη εξέλιξη.

Οι βασικοί λόγοι που οδήγησαν τις 189 επιχειρήσεις στο κλείσιμο ήταν:

1. Η μείωση των πωλήσεων
2. Η αρνητική λειτουργική χρηματοροή
3. Ο μεγάλος δανεισμός και εξάρτηση από ξένα κεφάλαια

Αρκετές όμως από τις παραπάνω επιχειρήσεις που διέκοψαν τη λειτουργία τους ή υπάρχουν στα χαρτιά θα μπορούσαν να σωθούν αν και εφόσον είχαν προχωρήσει σε μια **λειτουργική και χρηματοδοτική αναδιοργάνωση**.

Από αυτές που έμειναν και δημοσίευσαν ισολογισμούς από το 2009 έως το 2013 **412** επιχειρήσεις, το 2009 το 7,7% αυτών ήταν σε πολύ υψηλό κίνδυνο. Το ποσοστό αυτό το 2013 γίνεται 13,59% δηλαδή σχεδόν διπλασιάζεται. Το 2009 οι επιχειρήσεις με υψηλό κίνδυνο έφθαναν στο 57,77%, ποσοστό το οποίο γίνεται στο τέλος του 2013 58,74%!! Έτσι το ποσοστό αυτών που βρίσκονται εκτός κινδύνου στο τέλος του 2013 γίνεται 41,26% από 42,23% που ήταν στο τέλος του 2009.

Παρά το γεγονός ότι η μελέτη της έρευνας μας επικεντρώνεται στις «ζωντανές επιχειρήσεις» της περιοχής (το 68,55% του αρχικού

δείγματος) οι τάσεις επιδείνωσης είναι σαφείς. Τα βασικά στοιχεία που χαρακτηρίζουν τις επιχειρήσεις του δείγματος σε επίπεδο μέσου όρου είναι (για την περίοδο 2009-2013):

1. Είχαμε μία μέση μείωση των πωλήσεων της τάξεως του 23%
2. Τα λειτουργικά κέρδη μειώθηκαν 55%
3. Οι τόκοι αυξήθηκαν κατά 15% και υπάρχει αδυναμία εξυπηρέτησης αυτών.
4. Χαρακτηρίζονται από ικανοποιητική κεφαλαιακή επάρκεια αφού το ύψος των ιδίων κεφαλαίων ανέρχεται στο 50,47%.

Οι επιχειρήσεις που παρουσιάζουν κίνδυνο βρίσκονται κυρίως στους παρακάτω κλάδους:

- Ξενοδοχεία
- Αυτοκίνητα
- Κατασκευές
- Τηλεοπτικές επιχειρήσεις
- Οικοδομικά υλικά
- Λατομεία, αδρανή υλικά
- Εμπορία επίπλων
- Επεξεργασία ξύλου.

Από την άλλη πλευρά, επιχειρήσεις που παρουσιάζουν καλές επιδόσεις και υψηλές αντοχές βρίσκονται στους κλάδους:

- Μάρμαρα
- Κλινικές
- Ιατρικές υπηρεσίες
- Παραγωγή τροφίμων
- Super Market
- Ιδιωτικά ΚΤΕΟ
- Ενέργεια
- Ποτοποιία
- Αγροτικά εφόδια
- Γαλακτοκομικά προϊόντα

Να σημειωθεί πως στον ίδιο κλάδο σαφώς υπάρχουν και προβληματικές και επιτυχημένες επιχειρήσεις αλλά αυτό οφείλεται στην **ποιότητα του management** των επιχειρήσεων.

Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζεται η ποσοστιαία κατανομή της αξιολόγησης των επιχειρήσεων Ανατολικής Μακεδονίας με βάση το επίπεδο βιωσιμότητας για το 2013 σε αντιπαραβολή με του 2009.

Ποσοστιαία κατανομή των επιχειρήσεων με βάση το επίπεδο βιωσιμότητας
Δράμα-Σέρρες-Καβάλα

Δημοσιευμένες οικονομικές καταστάσεις 2009-2013

Βαθμολογία	Χαρακτηρισμός	2009	2013
0-1	Μεγάλη πιθανότητα πτώχευσης της επιχείρησης (>90%)	1,94%	4,85%
1-2	Η επιχείρηση βρίσκεται σε μεγάλο κίνδυνο. Απαιτείται άμεση παρέμβαση.	5,83%	8,74%
2-3	Ένταξη της επιχείρησης σε διαδικασία εξυγίανσης	15,05%	16,99%
3-4	Απαιτείται χρηματοδοτική και λειτουργική αναδιοργάνωση	15,53%	13,35%
4-5	Η επιχείρηση είναι μέσου κινδύνου. Χρειάζεται προσοχή συνολικά.	19,42%	14,81%
5-6	Χαμηλού κινδύνου. Χαρακτηρίζεται ικανοποιητικής χρηματοοικονομικής δομής. Προσοχή σε ειδικά θέματα.	17,72%	12,62%
6-7	Ικανοποιητική πορεία. Ικανότητα να ανταπεξέρχεται στους κινδύνους.	9,47%	11,41%
7-8	Αναπτυσσόμενη επιχείρηση με πολύ καλές προοπτικές και επιδόσεις.	5,83%	9,22%
8-9	Η επιχείρηση βρίσκεται σε ανάπτυξη με πολύ καλές επιδόσεις.	4,85%	4,85%
9-10	Η επιχείρηση χαρακτηρίζεται άριστη με πολύ καλές επιδόσεις και άριστη κεφαλαιακή επάρκεια.	4,37%	3,16%
		100,00%	100,00%

5. Η ΑΓΟΡΑ ΧΡΗΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Μέσα στο ευρύτερο περιβάλλον που δραστηριοποιούνται οι επιχειρήσεις εντάσσεται και η εξέταση του αγοράς χρήματος και ειδικότερα τη διαμόρφωση του ύψους των καταθέσεων του κάθε νομού και στο σύνολο της Περιφέρειας.

Με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία, οι καταθέσεις στους νομούς Δράμας, Σερρών και Καβάλας μεταξύ των ετών 2009 και 2014 παρουσιάζουν τα παρακάτω ποσοστά μείωσης:

Δράμα: -25,89%

Σέρρες: -25,41%

Καβάλα: -30%

Χώρα: -32,56%

Σε επίπεδο περιφέρειας η μείωση αγγίζει το 27,2%. Επομένως από τους τρεις εξεταζόμενους νομούς, στο νομό Καβάλας φαίνεται να έχει σημειωθεί η μεγαλύτερη μείωση ενώ σε κανέναν νομό η ποσοστιαία μείωση δεν ξεπερνά αυτή της χώρας. Αυτό φαινομενικά αποτελεί θετική εξέλιξη, ωστόσο ας μην ξεχνάμε ότι τα μεγαλύτερα και τα περισσότερα κεφάλαια βρίσκονται και διακινούνται από το Νομό Αττικής. Οι νομοί που εμφανίζουν ποσοστό μείωσης μεγαλύτερο από το μέσο όρο της χώρας είναι ο Νομός Αττικής (-43%), ο νομός Εύβοιας (-32,9%) και ο νομός Κέρκυρας (-34,7%).

Η χειρότερη χρονιά στη συγκεκριμένη περιφέρεια προκύπτει το έτος 2013 στο οποίο στο σύνολο περιφέρειας οι καταθέσεις περιορίστηκαν κατά 0,31% όταν στη χώρα σημειώθηκε αύξηση 1,04% αφού στους δύο νομούς Καβάλας και Δράμας περιορίστηκαν οι καταθέσεις έναντι οριακής αύξησης στη χώρα.

Κοινό χαρακτηριστικό των καταθέσεων των νομών και των υπολοίπων νομών της χώρας αποτελεί η μεταβολή του μίγματος των καταθέσεων με σημαντικό περιορισμό των καταθέσεων ταμειυτηρίου και αύξηση των προθεσμιακών καταθέσεων.

Καλύτερη εικόνα από πλευράς τάσεων προκύπτει από τη μελέτη του πίνακα που ακολουθεί ο οποίος λαμβάνει τις καταθέσεις του 2009 ως έτος βάσης (=100). Από τον πίνακα αυτό προκύπτει ότι πιο απλά ότι οι καταθέσεις του νομού Καβάλας το 2014 αποτελούν το 70% των καταθέσεων του έτους 2009 έναντι 67,4% στη χώρα και 74% στους νομούς Δράμας και Σερρών.

ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΤΑΘΕΣΕΩΝ ΑΝΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ

ποσά σε εκατ. €

ΕΛΛΑΔΑ

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	2009	2010	2011	2012	2013	2014	%Δ 09/10	%Δ 10/11	%Δ 11/12	%Δ 12/13	%Δ 13/14	%Δ. 2009/2014
Όψεως	26.139,60	22.864,00	19.601,37	18.172,81	20.499,66	21.073,70	-12,53%	-14,27%	-7,29%	12,80%	2,80%	-19,38%
Ταμειυτηρίου	75.811,24	66.705,50	53.438,72	44.843,65	44.565,84	44.790,90	-12,01%	-19,89%	-16,08%	-0,62%	0,50%	-40,92%
Προθεσμίας	135.390,80	119.951,40	101.097,15	98.356,63	97.986,07	94.207,10	-11,40%	-15,72%	-2,71%	-0,38%	-3,86%	-30,42%
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	237.341,64	209.520,90	174.137,24	161.373,10	163.051,57	160.071,70	-11,72%	-16,89%	-7,33%	1,04%	-1,83%	-32,56%

ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ (ΣΕΡΡΕΣ, ΔΡΑΜΑ, ΚΑΒΑΛΑ)

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	2009	2010	2011	2012	2013	2014	%Δ 09/10	%Δ 10/11	%Δ 11/12	%Δ 12/13	%Δ 13/14	%Δ. 2009/2014
Όψεως	403,3	308,4	272,5	248,3	239,0	302,4	-23,54%	-11,65%	-8,86%	-3,76%	26,54%	-25,01%
Ταμειυτηρίου	2.302,2	2.015,60	1.610,6	1.401,79	1.402,02	1.416,74	-12,45%	-20,09%	-12,96%	0,02%	1,05%	-38,46%
Προθεσμίας	3.411,6	3.192,07	2.780,7	2.736,80	2.732,40	2.733,88	-6,44%	-12,89%	-1,58%	-0,16%	0,05%	-19,87%
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	6.117,2	5.516,05	4.663,70	4.386,92	4.373,43	4.453,05	-9,83%	-15,45%	-5,93%	-0,31%	1,82%	-27,20%

ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΤΑΘΕΣΕΩΝ ΑΝΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ

με έτος βάσης (=100) το 2009

ΕΛΛΑΔΑ

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Όψεως	100,0	87,5	75,0	69,5	78,4	80,6
Ταμειυτηρίου	100,0	88,0	70,5	59,2	58,8	59,1
Προθεσμίας	100,0	88,6	74,7	72,6	72,4	69,6
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	100,0	88,3	73,4	68,0	68,7	67,4

Ν.ΣΕΡΡΩΝ

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Όψεως	100,0	79,0	68,9	64,4	59,5	76,6
Ταμειυτηρίου	100,0	88,8	72,1	63,2	62,7	64,2
Προθεσμίας	100,0	93,1	81,7	81,0	82,9	82,1
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	100,0	90,6	77,1	72,9	73,5	74,6

Ν.ΔΡΑΜΑΣ

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Όψεως	100,0	74,9	65,6	59,8	57,9	68,8
Ταμειυτηρίου	100,0	89,0	70,0	61,7	61,9	61,2
Προθεσμίας	100,0	96,6	85,6	84,1	81,7	82,9
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	100,0	92,3	78,6	74,4	72,9	74,1

Ν. ΚΑΒΑΛΑΣ

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Όψεως	100,0	75,5	67,7	60,5	59,9	77,7
Ταμειυτηρίου	100,0	85,0	67,4	57,6	58,0	58,7
Προθεσμίας	100,0	92,0	78,4	76,7	76,1	76,2
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	100,0	88,2	73,7	68,6	68,4	70,0

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Η οικονομική κρίση που βιώνουμε επηρέασε σημαντικά την πορεία και τη βιωσιμότητα των επιχειρήσεων της ευρύτερης περιοχής. Ένα μεγάλο ποσοστό των επιχειρήσεων εγκατέλειψε τη «μάχη» της επιχειρηματικής δραστηριότητας. Αυτοί που έμειναν να μάχονται εξίσου ένα σημαντικό ποσοστό βρίσκεται αντιμέτωπο με προβλήματα βιωσιμότητας -ύπαρξης.

Βοήθεια από Τράπεζες (Νέες χρηματοδοτήσεις) και από την πολιτεία δεν υπάρχει. Κάθε επιχείρηση πρέπει πρώτα να έχει εξετάσει το επίπεδο βιωσιμότητας και τις δυνατότητες συνέχισης της λειτουργίας. Μαγικές λύσεις, ενιαίοι κανόνες βιωσιμότητας δεν υπάρχουν. Για μας την FBS που είμαστε καθημερινά δίπλα στις επιχειρήσεις λέμε πως κάθε επιχείρηση αποτελεί μία μοναδική επιχείρηση.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Αναλυτική παρουσίαση σε επίπεδο νομού θα επιδιωχθεί να γίνει σε συνεργασία με τα Επιμελητήρια των νομών.